

dig hölgyét emelem ki: Pécsi Györgyi „Anyag és eszme közt a félúton” (Szilágyi Domokos és Tözsér Árpád költészetéről) című tanulmányát. A jövő és a minőség adott; vele kell élni.

SZITÁNYI GYÖRGY

JEL

Három találkozás Nagy Józseffel, a JEL Színház vezetőjével

Böjtutó – 1984 nyara. Összeszűkül a gyomrom ellenére biztatón próbálok mosolyogni a Szkéné apró nézőterén. Éppen ítésvagyok az I. Budapesti Új Tánc Szemle zsürijében, ahol Angelus Iván vonzóan őrült ötlete nyomán várjuk a sosem látott művek bemutatását. Merthogy koreográfiai versenyt hirdetett, ami jól hangzik, de hát három és fél évtized csendjéből hogyan bukkanhatnak elő friss tehetségek a kortárs táncművészet számkra ismeretlen, ezért ingoványos területén? Néhány sutaság felvonulása után egy furcsa, a félszepséget a magabiztossággal elegyítő figura lép a színpadra. Szólója nem más, mint a tánctér diagonális bejárása, birtokbavétele főként esésekből és apró felugrásokból álló, s közben a testet minden irányba elcsavaró mozgásokkal. Ez a fiú nem táncol, a kifejezés megrögzült értelmében, hanem a maga groteszk és nagyon is személyes módján teste minden porcikájával állít valami egyébként kimondhatatlant a lét esetlegességéről. A Böjtutó koreográfusa és előadója: Nagy József.

Pekingi kacsa – 1986 tele. Megint a Szkéné nézőtere. Jóleső a zsúfoltság, nagy a várakozás, hiszen Nagy József ekkorra már két kurzust is tartott Budapesten, a Kreatív Mozgás Stúdióban, s ezeken az amerikai kontakt improvizáció gyökeresen új technikájával és filozófiájával ismertette meg a kortárs irányzatoktól mereven elzárkózó hivatásos táncélet periferiáján mozgolódó fiatalokat. A matéria ezért – az egymás iránti bizalomra építő, az egyensúlyi helyzetek elvesztésén és közös megtalálásán nyugvó, a testek közvetlen párbeszédén alapuló mozdulatnyelv – ismerős e kurzusokról. Ám teljesen szokatlan s előzmények nélküli az a röhgötetően groteszk világ, ahol minden rögvest önmaga fonákja is. Ahol alig választható szét a menyegző a temetéstől, ahol egy rókaképző farkas dobolja a ritmust táncra serkentve a kecses-finom hölgyeket, akik durván elbánnak a robusztus-bárgyú férfiakkal. Balra fenn, egy lámpa fénykörében férfi ücsörög felfüggesztve, amott egy rezzenetlen arcú fiú – hátán kényelmes székkal – viaskodik egy kétségbeesett lánnyal, emitt ketten tusakodnak, mígnem egyikük hasából szalmaköteg fordul ki. S közben testek röpködnek, majd egymáson csimpaszkodnak. Mászás-kúszás-zuhanás-dobbantás-emelkedés-vetődés kavargó a pontosan eltervezett virtuóz rendben, s közben fájdalmasan s egyben frönetikusan nevetséges kép rajzolódik ki a látszatok és megszokások mögötti igaz vagy álnok kapcsolatokról. A Pekingi kacsa koreográfusa és rendezője: Nagy József.

Comedia Tempio – 1992 ősze. A színhely a Fővárosi Operett Színház, ahol az Orléans-i székhelyű, világszerte ünnepezt vendégegyüttes, a Théâtre Jel lép fel. Művészeti vezetőjük, koreográfusuk és rendezőjük: Josef Nadj...

A színpadon furcsa már-már elvarázsolt környezet. Szűk, fekete öltönyökben, apró kaplapokban groteszk uracskák téblábolnak nagy virtuózan. Egyszerre csak egy ablak nyomakodik be az üres szobába, később egy nyoszolya nagy profánul bőrrönddélényegül. A tárgyak megelevenednek, az élők bábuként viselkednek. Hol képtelen, mert végletesen stilizált verekedés kerekedik, máskor csupa szögletesség férfi kacsázik be pálcájával másokat irányítva, mígnem magát sebz meg. A lassan összezsugorodó szoba felett, egy kinyíló ablakban kötelek közé gabalyodott magányos férfi tűnik fel. Szorongató a kétely: szárnyalni készül vakmerően, vagy csak amúgy köznapi módon éppen önmagát köti fel? De nincs idő a töprengésre, mert szélesebben rakódnak egymás mellé a mindennapi történések groteszkre rajzolt mozaikdarabkái. Törpévé nyomorodott szerelmespár pipiskedik például, majd egy jámbor hústorony veszi hátára az egész kompániát, egyszerűcsak

egymást marcangoló párok gurulnak ki egy megnyíló ládából, míg a háttérben magányában óriásivá tornyosuló nőalak simítja meg gyengéden a felé bukácsoló férfiakat. Ezen a kelet-közép-európai tájon – amely Csáth Géza írásainak ihletésére született meg a színpadon – minden lehetetlen magától értetődően természetes. Mint ahogy az is törvényszerű, hogy ez a kanizsai születésű, képzőművésznak készülődő fiatalember, Nagy József, Budapesten, a Corpus Pantomim együttesben formálódott előadóművésszé, hogy aztán Párizsban, Marcel Marceau-nál képezze tovább magát, s végül rátaláljon a radikálisan új szemléletű kontakt táncra. S az még inkább természetes, hogy sem itthon, sem otthon, a néhai Jugoszláviában nem lelt támogatásra, csak lelkes és elkötelezett híveket szerzett nemcsak magának, hanem az általa honosított tánctechnikának is. A Bőjtutó első próbálkozása volt, de a Pekingi kacsa az 1986-87-es évad legizgalmasabb előadását hozta – minden visszhang nélkül. A színházi és táncszakma meg sem rezdült egy ilyen eredeti tehetség felbukkanása láttán, míg Párizs rögtön befogadta őt és mai napig is főként magyar művészekből álló társulatát. Így aztán Josef Nadj és a Jel Színház a francia kortárs táncélet reprezentánsaként járja a világot, s mutatja be jellegzetesen kelet-közép-európai miliőt és szemléletet árasztó táncszínházi groteszkjeit. Lehet, évtized is eltelik, mire újból erre járnak ...

FUCHS LÍVIA

Comedia Tempio

Mielőtt végérvényesen kilépett volna az időből, az idő komédiájából, Csáthnak még volt egy terve. Olyan darabot akart csinálni, amelyben nem beszélnek, hanem csak zene van és mozdulatok.

Tervét, mint ismeretes, már nem valósíthatta meg, ám megvalósította azt, méghozzá mélységesen az ő szellemében, egy immár nemzetközi hírű földije, a bácskai származású, évek óta Párizsban dolgozó Nagy József. Az általa vezetett és igazgatott Jel Színház Comedia Tempio című produkciója tartalmilag nem kötődik ugyan szorosan valamely konkrét Csáth-műhöz, de mozgásszínházról lévén szó, ez természetesen nem is várható el. Egyáltalán, roppant nehéz eldönteni, hogy egy olyan darabnak, melyben nem beszélnek, hanem csak zene van és mozdulatok, mi is a tartalma. Tartalom helyett inkább léthelyzetekről lehet szó, melyek ott a színpadon abban különböznek az élettől, hogy koncentráltan, a gondos koreográfia jóvoltából mintegy kristállyá csiszolva jelennek meg. Ilyen tisztán ragyogó, az európai táncagyománytól alig terhelt életszerű léthelyzetekből épül fel a Comedia Tempio. Mozdulatok, képsorok, fény- és zenei effektusok segítségével organizálja az időt: a szó közvetlen értelmében az előadás, átvitt értelemben pedig az élet idejét.

Egyik interjújában Nagy József azt mondta, hogy a Comedia Tempio az időről szól, az idő elleni küzdelemről. Hozzátehetjük, darabja bizonyára épp ebben a vonatkozásban kötődik a legszorosabban Csáth szellemiségéhez. A kiváló író alapvető problémája az idő és az időnkívülség antagonizmusának áthidalása volt, s az lett a tragédiája, hogy ezt radikálisan modernista szellemben próbálta megoldani. Míg a hagyomány emberei az idő szorításából ünnepek, rítusok alkalmával periodikusan kiléptek, s visszatértek az örökké változatlan kezdetekhez, vagyis a tulajdonképpeni időtlen szent időbe, addig Csáth épp az ellenkezőjét tette. Szövegeiből, különösen a késeiekből világosan látszik, hogy az írásművészetben, de még inkább a morfiumban az idő felgyorsításának eszközét látta, annak lehetőségét, hogy – mint naplójában folyton hangoztatja – néhány percben évtizedeket éljen meg. Az idő lelassítása, folytonos visszafordítása helyett a modernség és mindannyiunk lstenéhez, a sebességhez fordult, s miután mindenben, ami gyors, van valami mélységesen nevetséges, helyettünk élte meg az idő komédiáját, pontosabban tragikomédiáját.